

„...a galamb volt a lényeg!”

*Murray Róbert festőművésszel
beszélget Sári Katalin*

A természet, az állat- és növényvilág, a természetvédelem speciális témája a képzőművészetnek. Mikor és miért döntött úgy, hogy e téma lesz képzőművészeti tevékenysége középpontjában?

•Mint általában minden, a gyerekkorra vezethető vissza. Rákospalotán születtem, de elég hamar Káposztásmegyere kerültünk családi házba, amely a megyeri temető és csárda közelében volt, de a Duna és a Szilas-patak sem volt messze. Kisgyermekként szívesen csavarogtam a környéken, vagy pedig édesapámmal – aki amatőr festő volt – mentem kirándulni. Ezek a természetben való „üldögélések” ahhoz vezettek, hogy én is elkezdtem rajzolgatni, festegetni. Tulajdonképpen ez volt az egyik indítatás!

Amikor már általános iskolás voltam, csatlakoztam Nagybányai Sándor tanár úr – aki rővar-, lepke- és egyéb gyűjtő volt – kis „expedícióihoz”. Ő látta érdeklődésemet és a „szárnyai” alá vett, majd később rengeteget segített; neki nagyon sokat köszönhetek. Szépérezkem, vizuális érdeklődésem akkor is megmutatkozott, amikor gyerekként el tudtam gyönyörködni azokban az „alkalmi” tavakban, ahol olyan falevelek keletkeztek, amelyekből a festő fedőréteget az idő is kimarta, és csak nagyon finom hártya, csipkeszerű váz maradt meg. Ilyet találtam egyszer, és sokáig nézegettem nagyítóval. Le is rajzoltam, milyen a szerkezete. Kertes házban laktunk: és télen etettük a madarakat. A sok tetőre szállt madár – másfél méteres távolságból – megcsodálható volt. Megjelent például egy harkály, amelynek tarkasága ma is bennem van. A szépség oldaláról közeledtem mindig a természeti jelenségekhez.

De más szerencsés találkozások is hozzájárultak ahhoz, hogy ezt a témát válasszam. 1945-ben a németek felrobbantották a hidakat, így az újpesti vasúti összekötőt is. Mivel ez volt Pest legészakibb hídja, itt rengeteg jég gyűlt fel, és a jégzajlás során zátonyok, jéghegyek keletkeztek. Kiöntött a Duna, így mi is padláson laktunk ekkor. Amikor levonult az ár, a temető mellett ún. „kubikgödrök” – mélyedések – alakultak ki. Azon a nyáron arra jártam, és láttam; pontyok vergődnek a vízben, oxigént keresve. És ekkor támadt az ötletem: unokatestvéremmel kivonultunk oda és ruháskosárba összeszedtük a halakat, amiket részben elajándékoztunk, részben pedig eladtunk. Szégyellem bevallani, hogy „kereskedtünk” is ezzel, de a háború után nagy érték volt a hús.

Aztán, amikor Budapesten is rendeződtek a viszonyok, megnyíltak az üzletek, lementem a Múzeum körüti antikváriumba, és kerestem magamnak könyveket, hogy minél jobban megismerjem azt a világot, amit láttam. Megtaláltam Hermann Ottó: *A madarak hasznáról és káráról* című népszerű, szép nyelvű írását. Ez volt az első „irodalom” számomra. Szerencsémre rátaláltam e könyvre. Itt – az antikváriumban – ismerkedtem meg Keve Andrással, aki ornitológiát tanított az egyetemen. Felfigyelt rám, a 15 éves fiúra, aki madártannal foglalkozó könyveket keresett az antikváriumban. Beszélgettünk, majd behívott a múzeumba, és megmutatta a gyűjteményt, ami megmaradt a háború után. Kézbe vehettem a madarakat, és az ő segítségével már meg tudtam állapítani, hogy melyik madár milyen. Akkor mutatkoztak olyan madárfajok – a balkáni fakopács, a balkáni gerle –, amelyek korábban az 1930-as években Magyarországon nem éltek. Ez érdekes esemény volt számomra. Bandi bácsi – Keve András – megkért, ha látok ilyen madarakat, jelentsem. A feladat könnyű volt, mert a rákospalotai gimnázium – ahová jártam tanulni – parkjában igazgatói engedéllyel figyelhettem a madarakat, és ott is többször észleltem az említett két madárfajt.

Érettségi után jött a probléma: lehetek-e egyáltalán ornitológus? Bandi bácsi azt mondta, boldog lenne, mert képességeim és érdeklődésem miatt lehetnék, de nem tud garanciát adni arra, ha elvégzem az egyetemet, státuszt is kapok. A gimnáziumban nagyszerű rajtanárom volt – Galla Endre –, akire mindig szeretettel gondolok, aki kiemelkedő tehetségű növendékei közé sorolt, mert rajzpályázatokat nyertem. A körülmények miatt ezért – 1949-ben – inkább a Képzőművészeti Főiskolára jelentkeztem.

A főiskolán az első éveim kemény stúdiókkal teltek. 1949-ben a főiskolán életbe lépett az ún. „reform”. „Cél – a szocialista realizmus!” A képzés teljesen a szovjet képzőművészeti akadémiák mintájára történt. Például hat hétig kellett satírozni egy nyomorult gipszfejet, ami fantasztikus volt, mert ezt egy hét alatt is el lehetett volna tisztességesen végezni. Ha az embernek nem járt a keze, a demonstrátor rászólt: – Muray elvtárs! Miért nem dolgozol?

Mi volt a diplomamunka témája?

•Békeplakátot festettem, amin a galamb volt a lényeg. Kezet, fészket és benne galambot ábrázoltam.

Úgy érzem, hogy Ön az állatvilággal – elsősorban a madarakkal – kapcsolatos képzőművészeti megbízásokat vállalt el, hiszen így el tudta kerülni a politizálást...

•Igen. E téma teljesen apolitikus volt. Egyébként szakemberek – akik eddig munkáimat elemezték – azt mondták nekem, bizonyára így kaptam „gellert”; ezért nem ábrázoltam a valóságot, az életet, a konfliktusokat, meg a katarzist, hanem elvonultam a természetábrázolás „köpenye” alá. De ez valójában így is volt, s ez teljesen logikus következtetés. Ez kibúvás volt a kor társadalmi problémáinak ábrázolása elől. Egyébként is azzal foglalkoztam, ami mindig is érdekelt, és szerencsém volt, hogy az állatok iránt mindig érdeklődtem.

A Művelt Nép Kiadótól megbízást kaptam vadásztörténeti témájú irodalom illusztrálására. Ezután már felfigyelt rám a MOKÉP is, és állatok ábrázolásával kapcsolatos munkákkal bíztak meg. Az első megbízásaim közé tartozott Homoki Nagy István Cimborák című filmjéhez készített plakát, később még jó néhány Homoki Nagy-filmhez készítettem plakátot. Aztán Kollányi Ágoston természetfilmjeihez, majd a külföldi – lassan „bejövő” – Walt Disney-filmekhez is én készítettem plakátokat. Úgyhogy e munkák az állatokhoz, a természethez való kötődésemet még inkább igazolták, így alkotásaimat sokan – gyerekek és felnőttek egyaránt – megismerhették.

Ennek köszönhetően amikor az Állatkert 100. évfordulóját ünnepelte, a főigazgató megbízott a jubileumi plakát tervezésével, így „bekerültem” abba a „bizonyos fiókba”! Onnan már nem is akartam kikerülni és leginkább ilyen jellegű munkákat vállaltam el.

Készített-e vajon „statisztikát” arról, eddig hány madarat, illetve madárfajt ábrázolt?

•Hazánkban 340 körüli madárfaj él. Azért mondom ezt ilyen bizonytalanul, mert ez a szám mindig változik. Ezt mind ábrázoltam, hiszen a *Védett madarak* című plakátot is én készítettem. Azonkívül a hajdanában huszonnégy vadászható madarat is ábrázoltam – ezek száma lecsökkent tizenhatra. A 340-ből kétszázat biztosan felismerek röptében és a hangjáról is. A Magyar Vadászok Országos Szövetsége megbízásából 1973-ban a vadászok vizsgáztatására – természetvédelmi célból – elkészítettem azt a kis füzetet, amelyben huszonhárom védett madárral ismertettem meg őket. E füzet nagy sikert aratott: kétszer lett utánnomva, és a színes képek miatt szétkapkodták.

Oktatási célból készült plakátjai ma már közismertek. Melyik madaraplakátja volt a legsikeresebb, amely a gyermekekkel is megszerettette a madárvilágot?

• *Védett madaraink eszmei értéke* című, sárgával díszített, négy darabból álló plakátjaimnak volt nagy visszhangja. De ennek megvan a sajátos „történelmi” előzménye. Az 1970-es években ugyanis megjelent a védettségről szóló rendelet, amelyben felsorolták a védett madarak eszmei értékét. Teljesen áttekinthetetlen, csak jogászok számára használható „száraz” lista volt ez a Magyar Közlönyben. Ekkor én esztétikai tanácsadója voltam a Természetvédelmi Hivatalnak, ahova Rakonczay Zoltán vett fel az amerikai utam után, nagyon fellelkesülve az USA-ban látott nemzeti parkok színvonalán. Neki tanácsoltam e plakátsorozatot, amelyet fél év alatt el is készítettem. Hatvan valahány madár színes ábrája volt e plakáton, és a többiekét később – évek során – rajzoltam meg. Elvileg ezeket a plakátokat „terítették” az iskolákban – ingyen –, de került azért a pályaudvarokra, meg a lakossághoz is. E plakátok révén lettem – tulajdonképpen – ismert, és ez talán az oktatásban is a „fő tettem”. Annak idején ezért kaptam meg a Környezetvédelemért kitüntetését a Természetvédelmi Hivataltól.

Ön ismert könyvillusztrátor is!

• E munkákon kívül öt bűvázsebkönyvet is illusztráltam: Díszmadarak, Állatkerti madarak, Házi állatok, Madarak II., Lovak.

Legutóbbi madaras illusztrációi hol jelentek meg?

• A Magyar Vöröskönyvben. E könyv felsorolja a kiveszőfélben lévő állat- és növényvilág fajait; ez nemzetközi rendszer, számos más államban is létezik. A könyv arra a veszélyre hívja fel a figyelmet, hogy melyik kiveszőfélben lévő fajokra kell vigyázni.

Vállal-e ma illusztrációs munkát?

• Bármilyen szép munka is, ma már nem vállalom, mert a szemem eléggé tönkrement – inkább táblaképeket festek –, mert ilyen miniatűr illusztrációkat nagy türelemmel és szeretettel lehet csak csinálni.

A természet ismerőjeként hogyan látja napjainkban a természet és az ember viszonyát?

• Nem értem az embereket! Hiszen – elvileg – a föld legmagasabb rendű élőlény, és tényleg csodákra is képes. Rövid idő – mindössze hat évtized – amit megéltem, és ez idő alatt óriási változások történtek a világban. Az emberiségnek meg kell tanulnia, hogy ez az élőhely véges, és szükségünk van levegőre, vízre, mert nem lehet helyrehozni, mesterségesen tisztítani és visszaállítani valamiféle ökológiát. Sokkal nehezebb és kilátástalanabb a természet, mintsem eredeti állapotának helyrehozatala, odafigyelni és vigyázni rá. A természet oly pazarló, meggondolatlan, ostoba, rövid távú kizsákmányolása folyik, amin csak felháborodni lehet. Ami pedig a bőszi vízlépcsőt illeti: tudós nem vagyok, de azt tudom, hiába védjük a madarakat törvénnyel – mert ugye eszmei értékük van –, ha az élőhelyük megváltozik, nincs az a védelem, amely meg tudná őket menteni. Mert az élőhely drasztikus megváltoztatása tönkreteszti először a növényeket és „lánc” révén az ott élő kisebb állatokat, rovarokat. És azután az egyre följebb „megy”, s a „csúcson” az ember van... Ezt nem látjuk be!

Gyermekkoromban gyakorta láttam őrgébicseket – a verébnél valamivel nagyobb madár –, amely a nyárfák ágaira fészkel és rovarokkal táplálkozott. Ezt a madarat akkoriban a Duna mentén lehetett látni, és most évek telnek el, hogy lássak egy őrgébicset! Ugyanis a vegyszeres szűnyog- és gyomirtás – meg mindenféle „irtás” – megöli azokat a rovarokat, amelyekkel e madár táplálkozik (az őrgébicsek máját, szervezetét is megtámadja, mérgezi a vegyszer). És ez „csak” egy példa!... A Dunavíz csatornába szorításával – és egyéb szörnyűségekkel – beláthatatlan hibákat követnek el az emberiség ellen!